

Przemiany strukturalne w spółdzielniach kółek rolniczych w warunkach gospodarki rynkowej

1. Wprowadzenie

Spółdzielnie kółek rolniczych spełniały przez wiele lat ważne funkcje w rozwoju indywidualnych gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich, świadcząc usługi mechanizacyjne, transportowe, chemizacyjne i remontowo-budowlane.

W literaturze ekonomiczno-rolniczej, w ostatnich latach, mało jest opracowań dotyczących funkcjonowania spółdzielni i ich wpływu na produkcyjne i ekonomiczne przemiany w indywidualnym rolnictwie.

W nowych warunkach funkcjonowania gospodarki powstaje dylemat, jaki będzie kształt spółdzielczości kółkowej w najbliższych latach, spółdzielczość stoi bowiem przed koniecznością dokonania zmian jakościowych form pracy i zakresu prowadzonej działalności oraz wyboru najwłaściwszej strategii rozwoju.

Obecnie, po okresie odreagowywania na istniejący w PRL model spółdzielni usług rolniczych, istnieją możliwości wyboru takich form organizacji i funkcjonowania, które byłyby zgodne z zasadami samorządności spółdzielczej na wsi.

W okresie budowy gospodarki rynkowej nastąpiło znaczne zahamowanie działalności spółdzielni, spowodowane wieloma czynnikami, takimi jak:

- zmniejszenie zapotrzebowania na usługi ze strony rolników indywidualnych;
- szybki rozwój mechanizacji indywidualnej oraz podaży usług prywatnych;
- likwidacja struktur wojewódzkich i centralnych;

- wprowadzenie podatku od majątku spółdzielni i prowadzonej działalności oraz konieczność spłaty kredytów wcześniej pobranych, przy równoczesnej likwidacji dotacji do usług;
- doktrynalne negowanie dorobku kółek rolniczych i zasadności ich istnienia.

Reakcją spółdzielni kółek rolniczych na powyższe czynniki było: likwidowanie spółdzielni, zmniejszenie zatrudnienia, likwidacja zakładów usługowych, sprzedaż znacznej części majątku trwałego spółdzielni oraz znaczne ograniczenie rodzajów i zakresu świadczonych usług.

W latach 1989-1996 liczba działających spółdzielni kółek rolniczych zmniejszyła się z 1908 do 1267, czyli o 34,8%, stan liczbowy członków spółdzielni natomiast zmniejszył się dwukrotnie (tab. 1).

Tabela 1.

Liczba jednostek gospodarczych kółek rolniczych w latach 1989-1996

Wyszczególnienie	1989	1994	1996
1. Liczba spółdzielni ogółem	1 958	1 525	1 276
w tym:			
• SKR-SUR	1908	1 475	1 267
• SGR	25	25	9
• SBW	25	25	-
• w likwidacji	102	43	28
2. Liczba członków spółdzielni			
w tys. osób	63,5	36,5	30,0
w tym: kółka rolnicze	27,3	18,5	15,0
3. Niespółdzielcze jednostki gospodarcze kółek rolniczych	674	1 082	2 050

Źródło: Dane Krajowego Związku Kółek, Rolników i Organizacji Rolniczych.

Zmniejszenie liczby spółdzielni następowało głównie w wyniku utraty przez nie płynności finansowej i zdolności do samofinansowania.

W obecnych warunkach występuje potrzeba szczegółowego rozpoznania sytuacji ekonomicznej spółdzielni i określenia ich miejsca w rozwiązywaniu problemów wsi i rolnictwa. Likwidacja związków spółdzielczych spowodowała

uciażliwą lukę w sprawozdawczości statystycznej oraz utrudnienie w prowadzeniu analiz ekonomicznych.

W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione wyniki badań przeprowadzonych w SKR przez zespół badawczy Krajowego Związku Kółek, Rolników i Organizacji Rolniczych¹. W 1997 r. za pomocą kwestionariusza-ankiety zebrano informacje z 77 spółdzielni kółek rolniczych. Drugim źródłem danych był wywiad przeprowadzony z 75 przewodniczącymi rad tych spółdzielni. Badania przeprowadzono na terenie całego kraju. Zastosowano dobór celowy spółdzielni w oparciu o następujące kryteria:

- prowadzenie działalności gospodarczej przez 10 lat;
- posiadanie majątku trwałego powyżej 300 tys. zł;
- zatrudnianie powyższej 10 osób;
- prowadzenie wielokierunkowej działalności gospodarczej.

2. Zmiany w potencjale wytwórczym badanych spółdzielni kółek rolniczych

W latach 1990-1996 spółdzielnie kółek rolniczych chcąc uniknąć strat spowodowanych zmniejszeniem popytu na usługi maszynowe i transportowe były zmuszone dostosować swój potencjał techniczny do realnego zapotrzebowania ze strony indywidualnych gospodarstw rolnych.

Wobec zmniejszającego się wykorzystania ciągników i maszyn spółdzielnie dla uniknięcia jeszcze większego deficytu musiały znacznie zredukować rozmiary posiadanego majątku.

Najpierw nastąpiła sprzedaż prowadzonych przez spółdzielnie gospodarstw rolnych, a następnie zmniejszono park maszynowy. W analizowanym okresie nastąpiło zmniejszenie majątku ogółem o 13%, a majątku trwałego o 23,5% (tab. 2).

¹ Hybel J., Kożuch A., Ładyżyński H., Pietruszczak D. Wybrane praktyczne aspekty dostosowania działalności organizacji kółek rolniczych do warunków gospodarki rynkowej w kontekście procesu stowarzyszenia z Unią Europejską. Maszynopis, Warszawa 1998.

Tabela 2.

Rozmiary i struktura majątku badanych SKR

Wyszczególnienie	1990	1994	1995	1006	<u>1996</u> 1990
1. Wartość majątku ogółem w tys. zł	76 461	69 411	70 248	66 531	87,0
2. Wartość majątku ogółem w przeliczeniu na 1 SKR a tys. zł	993	901	912	864	
3. Wartość majątku trwałego ogółem w tys. zł	74 778	61 595	62 898	57 223	76,5
4. Wartość majątku trwałego do majątku ogółem w %	97,8	88,7	89,5	86,0	
5. Struktura majątku: ogółem=100 w tym:					
• budynki i budowle	63,8	73,2	73,0	72,5	87,0
• maszyny i urządzenia	17,3	17,5	15,9	16,5	73,1
• środki transportu	12,0	8,5	9,2	8,6	55,1
6. wartość funduszy zasadniczych w tys. zł na 1 SKR	933	890	725	720	77,8
7. Liczba ciągników na 1 SKR w szt. fiz.	24	14		11	43,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie ankiet KZRKiOR.

W ankietowanych spółdzielniach najbardziej zmniejszyła się liczba ciągników o ponad 56%, kombajnów: zbożowych o 26%, ziemniaczanych o 52% i buraczanych o 32%.

W strukturze majątku trwałego występowały niekorzystne zmiany, ponieważ zwiększał się udział budynków i budowli. SKR ponoszą wysokie koszty amortyzacji wynikające z niepełnego wykorzystania posiadanych budynków. Niewykorzystane są w dużym procencie magazyny, garaże, pomieszczenia warsztatowe, od to których spółdzielnie obciążone są podatkiem od nieruchomości.

Mimo, że część tych budynków wydzierżawiono prywatnym firmom, większość obiektów, nawet w dobrych spółdzielniach, pozostaje nie w pełni wykorzystanych. W niektórych sytuacjach najlepszym rozwiązaniem byłaby

rozbiórka nieużytkowanych budynków, co skutecznie zlikwiduje płacenie nadmiernych podatków.

Sytuacja majątkowa spółdzielni była zróżnicowana w wymiarze przestrzennym. W 1996 r. wartość majątku ogółem w przeliczeniu na 1 SKR była najwyższa w makroregionach północno-wschodnim i środkowym, a najniższa w stołecznym i północnym (tab. 3)

Tabela 3.

Rozmiary majątku i zatrudnienia w przeliczeniu na badaną spółdzielnię

Makroregiony	Wartość majątku ogółem na 1 SKR w tys. zł			Średnie zatrudnienie (osób na 1 SKR)		
	1990	1996 ¹	<u>1996</u> 1990	1990	1996	<u>1996</u> 1990
Stołeczny	350	537	153,4	56	22	39,1
Północno-wschodni	741	1 228	165,7	53	31	58,3
Północny	351	658	187,6	49	17	33,6
Południowo-wschodni	961	817	68,1	35	17	44,6
Środkowo-wschodni	1 057	898	84,9	32	17	44,1
Środkowy	617	1 101	178,5	29	20	65,5
Środkowo-zachodni	221	1 043	47,1	64	32	47,6
Południowo-zachodni ¹	700	868	123,9	56	27	45,7

¹ brak ankiet z makroregionu południowego.

Źródło: Jak w tab. 1.

W analizowanym okresie największy spadek majątku miał miejsce w makroregionach środkowo-zachodnim i południowo-wschodnim, natomiast zwiększała się jego wartość w makroregionie środkowym i północnym.

Spadek zapotrzebowania na usługi SKR zmusił spółdzielnie do zmniejszenia zatrudnienia, średnio o 52,3%, a to oznacza, że redukcja zatrudnienia była większa niż zmniejszenie rozmiarów posiadanego majątku. Szczególnie dużego ograniczenia zatrudnienia dokonały SKR-y w makroregionach: północnym i stołecznym. W 1996 r. średni poziom zatrudnienia

był najniższy w SKR, makroregionu południowo-wschodniego (15 osób) a najwyższy w środkowo-zachodnim (32 osoby) i północno-wschodnim (31 osób).

3. Zmiany w kierunkach działalności gospodarczej

badanych spółdzielni kółek rolniczych

W analizowanym okresie spółdzielnie prowadziły wielokierunkową działalność gospodarczą związaną zarówno z rolnictwem, jak i branżami pozarolniczymi. Podstawową działalność stanowiły usługi rolnicze i handel.

W latach 1990-1996 zmniejszyły się rozmiary wykonywanych usług mechanicznych i transportu, głównie z powodu: zubożenia rodzin chłopskich, podniesienia cen usług i zwiększenia poziomu mechanizacji indywidualnej oraz zakresu usług prywatnych.

W badanych spółdzielniach średnioroczne wykorzystanie ciągnika spadło z 753 godz. w 1990 r. do 557 godz. w 1996 r. W korzystnych latach liczba godzin pracy przypadająca na jeden ciągnik w SKR przekraczała 1200.

W analizowanych latach wzrosło jedynie wykorzystanie kombajnów zbożowych z 120 do 140 godz. rocznie.

W badanych spółdzielniach znacznemu zmniejszeniu uległ zakres usług mechanicznych (tab. 4).

Tabela 4.

Liczba godz.. usług mechanizacyjnych w przeliczeniu na jedną spółdzielnię

Wyszczególnienie	1989	1994	1996	<u>1996</u> <u>1990</u>
1. Liczba godzin pracy ciągników ogółem	18 350	8 901	5 932	32,3
w tym: prace rolnicze	6 757	3 735	2 779	41,1
2. Kombajnowy zbiór zbóż	1 210	987	1 046	86,4
3. - „- - „- ziemniaków	114	63	40	35,6
4. - „- - „- buraków	35	31	30	84,4
5. Zbiór traw i zielonek	494	255	205	41,6
6. Chemiczna ochrona roślin	746	244	124	16,7
7. Rozsiew nawozów i wapna	339	80	132	36,2

Źródło: Jak w tab. 1.

Z powyższych danych wynika, że SKR nie odgrywają już istotniej roli w obsłudze mechanizacyjnej gospodarstw chłopskich, głównie z powodu szybkiego rozwoju mechanizacji indywidualnej. Spółdzielnie odchodzą od tradycyjnego modelu usług, podejmując bardziej opłacalne usługi wykonywane sprzętem specjalistycznym, usługi diagnostyczne, naprawcze i remontowo-budowlane.

Jedynie w rejonach o rozdrobnionej strukturze rolnictwa, w których wyposażenie techniczne gospodarstw jest słabsze i o większym zużyciu, spółdzielnie mogą świadczyć różnorodne usługi wg tradycyjnego modelu.

W nowych warunkach spółdzielnie podejmują działalność usługową i produkcyjną w bardziej opłacalnych dziedzinach. Obejmują one m.in. handel, zaopatrzenie w paliwo, produkcję materiałów budowlanych, budowę sieci kanalizacyjnej, wodociągowej, gazowej i telefonicznej, remonty sprzętu, prace budowlane oraz przetwórstwo rolnicze.

Przekładem takich wielokierunkowych działań są:

- SKR Choszczno (woj. gorzowskie), zatrudniając 40 pracowników, prowadzi w dużym zakresie zaopatrzenie wsi w środki do produkcji rolnej, mieszalnię pasz (4 tys. ton rocznie) i nowoczesny młyn na licencji włoskiej o przerobie 22 tony pszenicy na dobę;

- SUR Zbąszyń (woj. zielonogórskie), zatrudnia 100 osób, prowadzi obok usług mechanizacyjnych, stację dystrybucji paliw, stację diagnostyczną, przeglądy i remonty samochodów, sklep ogólnoroľniczy, kopalnie wapna, skup od rolników wikliny i jej przerób na fotele, stoły, krzesła, koszyki, które są eksportowane do wielu krajów zachodnich;
- SUR Baboszewo (woj. ciechanowskie), zatrudnia 50 pracowników, dysponuje 20 ciągnikami, 12 kombajnami zbożowymi i 6 kombajnami do ziemniaków. Prowadzi obok usług mechanizacyjnych, remont sprzętu rolniczego, produkcję części do kombajnów, skup owoców i warzyw oraz zaopatrzenie w nawozy i materiały pędne.

W całej badanej zbiorowości 83,3% spółdzielni zajmowało się usługami dla rolnictwa, 65,3% - handlem, 62,5% - usługami dla ludności i 45,8% - produkcją.

Produkcja wyrobów przemysłowych, mimo mniejszej liczebności, była dla 33,3% SKR działalnością przynoszącą ponad 50% przychodów ogółem.

4. Sytuacja finansowa badanych spółdzielni kółek rolniczych

Sytuacja finansowa badanych spółdzielni jest bardzo zróżnicowana i to zarówno w układzie poszczególnych SKR, jak i przestrzennym. Na 77 zbadanych SKR 30 osiągnęło zysk, natomiast 47 stratę. W grupie spółdzielni osiągających zysk 60% SKR uzyskało zysk niewielki od 1 - 10 tys. zł; 20% od 11 - 20 tys. zł i 20% powyżej 20 tys. zł. W grupie spółdzielni ze stratami do 10 tys. zł było 26% SKR; od 11 - 30 tys. - 30% SKR i poniżej 30 tys. - 44%. Sytuacja finansowa badanych spółdzielni ulega stopniowej poprawie (tab. 5), mimo utrzymującego się deficytu.

Tabela 5.

Wynik finansowy netto w przeliczeniu na jedną spółdzielnię w tys. zł

Makroregiony	Liczba SKR	1990	1994	1995	1996	1996 1990
Stołeczny	7	+16,1	-21,3	-34,6	-56,0	-446,9
Północno-wschodni	8	+14,9	-3,8	-19,4	+5,5	+37,0
Północny	5	+27,6	-13,8	-29,6	+4,0	+14,5
Południowo-wschodni	18	+31,1	-79,8	-10,8	-17,8	-157,1
Środkowo-wschodni	11	+10,3	-20,3	-40,5	-41,7	-506,2
Środkowy	7	+11,1	-6,3	-8,3	-45,1	-505,1
Środkowo-zachodni	12	+4,3	-61,4	-76,9	-5,7	-230,8
Południowo-zachodni	9	+26,0	-4,7	-6,1	-33,6	-240,6
Wynik finansowy - razem	77	+18,3	-35,4	-28,1	-23,6	-229,4
Wartość przychodów ze sprzedaży	x	526,1	879,9	741,9	911,1	

Źródło: Jak w tab. 1.

W badanym okresie największe straty finansowe występowały w SKR makroregionu środkowo-wschodniego oraz środkowego, natomiast dodatni wynik finansowy uzyskały SKR w makroregionach: północno-wschodnim i północnym.

Korzystne wyniki finansowe osiągały te spółdzielnie, które odeszły od tradycyjnego modelu SKR i podjęły się prowadzić różne formy działalności gospodarczej, głównie związane z handlem paliwem i nawozami, produkcją materiałów budowlanych, części zamiennych, diagnostyką pojazdów i naprawą sprzętu.

Surowe wymogi rachunku ekonomicznego zmuszają SKR do rezygnacji z usług świadczonych podstawowym sprzętem, który znajduje się także w posiadaniu gospodarstw rolnych.

Usługi te nie są opłacalne ze względu na mały popyt i brak możliwości dalszego wzrostu cen usług świadczonych przez SKR, ze względu na barierę popytu. Gdyby nie było SKR ceny usług świadczonych byłyby zapewne jeszcze wyższe.

W badanych SKR, metodą wywiadu z prezesami, dokonano oceny rentowności poszczególnym rodzajów prowadzonej działalności (tab. 6).

Tabela 6.

Zmiany rentowności działalności gospodarczej SKR w latach 1990-1996

Rodzaj działalności	% odpowiedzi oceniających rentowność:				
	zdecydowanie wzrosła	wzrosła	bez zmian	zmałała	zdecydowanie zmałała
Produkcja	2,5	25,0	15,0	25,0	32,5
Usługi dla rolnictwa	-	-	6,9	51,4	41,7
Handel	9,1	34,5	14,5	38,2	5,0
Pozostałe	9,3	27,9	23,2	23,2	16,3

Źródło: Jak w tab. 1.

W badanych latach najmniej opłacalne były usługi dla rolników, ponad 2/3 badanych stwierdziło, że ich rentowność zmałała.

Najwięcej korzystnych ocen zebrały usługi związane z prowadzeniem handlu różnymi produktami i towarami oraz pozostałe rodzaje działalności, których rentowność oceniono wyżej w porównaniu z działalnością produkcyjną.

5. Zagrożenia i możliwości rozwoju spółdzielni kółek rolniczych

Jak wynika z dotychczasowej analizy, sytuacja ekonomiczno-finansowa większości badanych spółdzielni jest niekorzystna i wymaga zmiany. W tym celu metodą wywiadu sugerowanego z prezesami SKR i przewodniczącymi rad spółdzielni, stosując analizę SWOT ustalono najważniejsze zagrożenia i słabe strony oraz szanse i mocne strony spółdzielni.

Wśród badanych 68,6% było zdania, że sytuacja finansowa spółdzielni w ciągu ostatnich 7 lat uległa pogorszeniu: wg 15,7% - nie zmieniła się i w 15,6% - pogorszyła się.

Z wielu przyczyn pogorszenia sytuacji ekonomicznej 68,8% badanych wskazało na niewłaściwą politykę gospodarczą państwa; 67,5% spadek popytu na usługi SKR, a 63,6% zbyt duże obciążenie finansowe SKR.

Wśród licznych słabych stron na pierwszych trzech miejscach wskazano złą sytuację finansową (77,9% odpowiedzi), mniejszy popyt na usługi i niedostateczną odpowiedzialność członków za sprawy spółdzielni.

Za najważniejsze mocne strony SKR uznano w kolejności: duże doświadczenie w branży (59,7% odpowiedzi), znajomość rynku lokalnego (53,2%) i dobrą organizację pracy (42,9%).

Szanse rozwoju upatrują badani we wzroście dochodów ludności wiejskiej (49,4%), w korzystnej polityce państwa (45,5%) i w przyspieszeniu rozwoju gospodarczego całego kraju.

Wśród wielu sposobów poprawy sytuacji ekonomicznej wskazanych przez prezesów SKR na najwyższych miejscach znalazły się następujące:

- podejmowanie nowych działalności i rozszerzanie asortymentu obecnie prowadzonych usług;
- podnoszenie poziomu obsługi i jakości wytwarzanych towarów i usług;
- stosowanie elastycznej polityki cenowej;
- prowadzenie reklamy i promocji;
- podejmowanie przedsięwzięć gospodarczych wspólnie z innymi partnerami.

Według opinii badanych wprowadzenie zasad gospodarki rynkowej ujawniło w działalności SKR zarówno pozytywne, jak i negatywne strony:

Wśród pytań o najważniejsze zmiany na lepsze w działalności spółdzielni wymieniono w kolejności: zaopatrzenie w środki do produkcji (64,9% odpowiedzi), obsługę ludności (31,2%) i organizację usług (19,9%). Natomiast za zmiany na gorsze uznano: mniejsze możliwości inwestowania (61,2%), wyniki finansowe (60,0%), małe zaangażowanie członków spółdzielni (32,6%).

Istotnym uzupełnieniem powyższych stwierdzeń może być poznanie opinii przewodniczących rad spółdzielni, z których w 60% to rolnicy posiadający

gospodarstwo o średniej powierzchni 19 ha. Na podstawie zebranych metodą wywiadu opinii można stwierdzić, że podstawowymi przyczynami pogorszenia się sytuacji ekonomicznej SKR były: spadek popytu na towary i usługi i zbyt duże obciążenia finansowe (tab. 6).

Tabela 6.

Przyczyny pogorszenia sytuacji ekonomicznej w SKR

Wyszczególnienie	Liczba odpowiedzi	% badanych
Spadek popytu na towary	50	66,7
Zbyt duże obciążenia finansowe	50	66,7
Niewłaściwa polityka gospodarza	49	65,3
Rozwój firm konkurencyjnych	36	48,0
Prywatyzacja handlu i usług	22	29,3
Brak więzi ze spółdzielnią	14	18,7
„Upaństwowienie” spółdzielni	9	12,0
Brak zaangażowania pracowników	6	8,0
Błędy w kierowaniu spółdzielnią	4	5,3
Inne	13	17,3

Źródło: Jak w tab. 1.

Na dalszych miejscach wskazano: niewłaściwą politykę gospodarza, powstanie prywatnych firm usługowych oraz brak więzi członków ze spółdzielnią.

Na ostatnich miejscach natomiast umieszczano: małe zainteresowanie członków spółdzielni (8,0%) oraz błędy w kierowaniu spółdzielnią (5,3%).

Świadczy to relatywnie o wysokiej ocenie kadry pracującej w spółdzielniach oraz pozwala pośrednio wnioskować, że może to stanowić istotny czynnik oddziałujący na poprawę obecnej sytuacji ekonomicznej SKR.

Badani respondenci wskazują również na następujące drogi wyjścia z trudnej sytuacji ekonomicznej (tab. 7).

Tabela 7.

Sposoby poprawy sytuacji ekonomicznej SKR

Wyszczególnienie	Liczba odpowiedzi	% badanych
Rozszerzenie asortymentu towarów i usług	50	66,7
Usprawnienia organizacyjne	35	46,7
Zwiększenie zakresu odpowiedzialności pracowników	34	45,3
Podjęcie inwestycji	33	44,0
Doskonalenie informacji rynkowej	29	38,7
Wprowadzenie nowych rodzajów działalności	27	36,0
Rozszerzenie form promocji	24	32,0

Źródło: Jak w tab. 1.

Największe znaczenie, wg opinii ankietowanych ma rozszerzenie asortymentu usług, towarów i produkcji. Nieco mniejsze znaczenie mają: usprawnienia organizacyjne, zwiększenie odpowiedzialności pracowników oraz podjęcie inwestycji.

Słaba kondycja finansowa SKR jest przyczyną mniejszego zainteresowanie takimi działaniami jak: rozszerzenie informacji rynkowej, stosowanie promocji czy obniżki cen towarów i usług.

Wnioski

1. W latach 1989-1996 zmniejszył się stan liczbowy organizacji kółek rolniczych oraz ich jednostek gospodarczych. Liczba SKR zmalała z 1908 do 1267, a kółek rolniczych z 31,5 tys. do 25,7 tys. Równocześnie zwiększyła się liczba pozaspółdzielczych jednostek gospodarczych KR z 674 do 2050.
2. W okresie urynkwienia gospodarki, w badanych SKR, nastąpiło znaczne zmniejszenie potencjału technicznego oraz rozmiarów zatrudnienia. Pogorszyła się struktura majątku trwałego oraz jego jakość. Jednocześnie trwa proces dekapitalizacji i zmniejszania wykorzystania sprzętu oraz jego

wyprzedaży. Dotyczy to głównie ciągników i sprzętu do tradycyjnych usług mechanicznych

3. Przejście na system gospodarki rynkowej wywołało duże trudności występujące w finansowaniu bieżącej działalności SKR. W badanej zbiorowości 61% spółdzielni posiadało ujemny wynik finansowy. Najwięcej deficytowych spółdzielni było w makroregionach: stołecznym, środkowym i środkowo-wschodnim. Dodatni wynik finansowy uzyskały spółdzielnie w makroregionach północno-wschodnim i północnym.
4. Wśród przyczyn pogorszenia sytuacji ekonomicznej 68,8% badanych SKR wskazało nie właściwą politykę gospodarczą rządu, 67,5% - spadek popytu na towary i usługi wykonywane przez spółdzielnie, a 63,6% badanych podało - zbyt duże obciążenia finansowe, nałożone na SKR po wprowadzeniu gospodarki rynkowej.
5. Utrzymanie tradycyjnego modelu SKR, z dużym udziałem usług dla rolnictwa jest mało realne, ze względu na niską ich konkurencyjność na rynku usług, zdominowanego przez usługodawców prywatnych oraz trudności w samofinansowaniu bieżącej działalności gospodarczej.
6. Badania potwierdziły, że w nowych warunkach rynkowych jest także miejsce i szansa rozwoju dla SKR, które mając poparcie rolników, podejmują, nowe, bardziej opłacalne kierunki działalności produkcyjnej i usługowej.

Bibliografia

1. Brodziński M. „Przeobrażenia spółdzielczości w procesie transformacji w Polsce”, [W:] „Spółdzielczość wiejska w perspektywie integracji z Unią Europejską”. I część. Wyd. Spółdzielczy Instytut Badawczy, Warszawa 1997
2. Hybel J. „Miejsce jednostek gospodarczych w warunkach gospodarki rynkowej”, [W:] „Rolnictwo w procesie integrowania Polski z Unią Europejską, t. III, Wyd. SGGW, Warszawa 1997

3. Kożuch A. „Spółdzielnie kółek (usług) rolniczych w warunkach transformacji gospodarki, [W:] „Stan i rozmieszczenie infrastruktury ekonomicznej na obszarach wiejskich Polski” t. IV. Wyd. IRWiR PAN, Warszawa 1996
4. Stolińska-Janic J. „Modele spółdzielczości w Zachodniej Europie”, KIG, Warszawa 1992
5. Zarzycki J. „Przemiany strukturalne spółdzielni kółek rolniczych w regionie północno-wschodnim”, [W:] „Polityka gospodarcza i społeczna państwa a polityka regionalna”, Wyd. SGGW, Warszawa 1994

Structural Changes within Agricultural Society Cooperatives under Market Economy Conditions

Abstract

The paper comprises outcomes of survey carried out on 77 agricultural society cooperatives across the whole country. An analysis has been conducted according to regions and covers years 1990-1996.

Research results show that the in the period under study agricultural society cooperatives (SKRs) had problems with fulfilment of market economy requirements.

These of them that still deal with traditional economic activity faced strong competition from private sector of services, and in result lost their financial liquidity.

Since 1990 the assets as well as level of employment and size of economic activity in investigated SKRs have been constantly decreasing.

Economic transition period was the most favourable for cooperatives dealing with following activities: trade, building, repair services, running gas stations and diagnostic stations, roads modernisation, and construction of sanitary (sewage) installations. These cooperatives derived profits and successfully managed with competition.

Results from an empirical investigation suggest that some cooperatives are too weak in terms of economic efficiency and will collapse. On the other hand there exist chances and opportunities for effective, viable cooperatives for their further development. These cooperatives contribute both to extension of service market and labour market in rural regions.